

մենաօխերիմ թշնամին անգամ հաղիւ կարողանայ առանց զզուանքի կարգալ այն անպատկառ գրութիւնը, որ «Փրութեան օճախ» է կոչւում: Եւ յիրաւի սա մի գրքոյն է, որ միայն անպատուութիւն կարող է բերել մամուլին և գրականութեան: Առաջին երեսից մինչև վերջինը անամօթ գրչակի խճբժանք է և հայհոյանքի կոյտ Ս. Օրմանեանցի դէմ: Ի զուր կորոնէք փաստեր իւր հայհոյանքների մոզայիկների մէջ արծարծած զրպարտութիւնները հաստատող: Ափսոս մամուլի ազատութիւն, որ սրիկայական հակում սնեցող անխիղճ մարդկանց միջոց է տալիս իրենց մտքի և հոգու ապականութիւնները ուրիշին հրամցնելու: Մենք խնայում ենք ընթերցողների ճաշակն ու զգացումը նմուշներ բերելու այդ պասկվիլային աղտոտութիւնից: Բովանդակութեան կեղտը զարդարուած է և ծաղրանկարներով: Զգուանք և նողկանք կարող ենք միայն արտայայտել մամուլի և գրականութեան այսպիսի երեւոյթների դէմ:

Գ.

Ճանապարհորդական տպաւորութիւնք և համառօտ նկարագիր դէպքերի վերջին կաթողիկոսական ընտրութեան ժամանակ. գրեց Սուփաս Եպիսկոպոս Պարգեանց 1985 թուականին. Երևան, 1907. 145 երես. գինն է 60 կոպէկ:

Գերապատիւ Տ. Սուքիաս արքեպիսկոպոսը մեր միաբանութեան նշանաւոր անգամներից մէկն է, որ էական դեր է կատարել անցեալ դարու եօթանասնական թուականների սկզբից մինչև այժմ: Նորա ուսուցչական գործունէութիւնը, ընդհարումը հանգուցեալ Գէորգ Գ. կաթողիկոսի հետ, դպրոցական խնդրի առթիւ նրա սուղեորութիւնը Ս. Պետերբուրգ, խաղացած դերը 1884 և 1865 թ. թ. կատարուած կաթողիկոսական ընտրութիւնների ժամանակ, աքօրները դէպի Ռուսաստան հանգուցեալ Երեմիա Եպիսկոպոսի տեղապահութեան և ապա եկեղեցական կալուածների զբաւման ժամանակ, երկարատե հովուութիւնը իբրև Ալէքսանդրապոլի և Ն. Նախիջևանի փոխանորդ և Աստրախանի ու Երևանի առաջնորդ գլխաւոր

հանդոյցներն են նորա պատմական նշանակութիւն ունեցող գործունէութեան: Իւր ժամանակին, բնական էր, Սրբազանի ընթացքն ու գործունէութիւն: Ենթարկուել է այլ և այլ մեկնութիւնների և առարկութեանց, ունեցել է իւր պաշապաններն ու հակակրողները:

Այժմ իւր վերջին տարիների առանձնութեան մէջ մի գեղեցիկ միտք է յղացել, մասամբ ևս արտաքին յարձակումներին և պատճառներից դրդուած, կարգաւորել իւր կեանքի և գործունէութեան հետ կապ ունեցող էական գէպրերի յիշողութիւններն ու պաշտօնական փաստաթղթերը և հրատարակութեան տալ, լուստւրանելով անցեալ իրողութիւնները, որոնք սխալ բացատրութիւնների և հասկացողութեան առիթ են տուել: Արդէն տպուած են նորա «Պատուիրակութիւն ի Ս. Պետերուրդ Հայոց դպրոցների մասին» նախ «Արարատի» մէջ 1907 Պ. Ը. համար և տպա առանձին գրքով. հրատարակուած է նաև նորա «Նամակ Ս. էջմիածնի Անդրի տաճարապետի տեղակալ Գեր. Երեմիա Եպիսկոպոս Փալատեանի անուան» 1907, Երևան և վերջապէս ներկայ գրախօսութեան նիւթ կազմող գրքոյկը: Գրքին շաղկի վերաւ տպուած յայտարարութիւնից երևում է, որ մի քանի նման շեշտաւոր Թեմաներ ևս շուտով լոյս կտեսնեն:

Այս աշխատութեան մի մասը տպուած է 1885 թ. «Մեղու Հայաստանի» լրագրի № 43, 44, 45, 46 և 47 համարներում, այժմ կցուած են երկու յաւելւած, որոնք կապ ունին խնդրի լուսաբանութեան հետ և կարևոր փաստաթղթեր են: Սրբազան հեղինակը նախ պարզում է, որ ինքը անձնականապէս գէ՞մ չէ եղել ներսէս պատրիարքի ընտրութեան, բայց սխալ է համարել նորա կողմնակիցների ձգտումը անպահաճառ նորան ընտրել, երբ երկիցս և երկցս հերածարուել է այդ բարձր պատուից հիւանդութեան պատճառով: Նա գէ՞մ չէ եղել և Մելքոնեղեկ արքեպիսկոպոսի ընտրութեան, այլ Սեդրակեանի և Մ. Աթոռի ուրիշ միաբանների հետ ցանկալի թեկնածու է համարել Մակարի հետ և նորան: Նորութիւն է ընթերցողի համար, որ Սեդրակեան Գէորգ Գ. կաթողիկոսի մահուանից յետոյ Սուքիաս Եպիսկոպոսին ուղղած նամակով արժանաւորադոյն ընտրելի է համարում Մակար արքեպիսկոպոսին, այն ինչ ընտրութիւնների ժամանակ բոլորովին այլ դիրք էր բռնել: Հետաքրքրական են 1885 թ. մայիսի 21-ին կատարուած ընտրութեան մանրամասնութիւնները, յատկապէս աշխարհիկ և հոգևոր պատգամաւորների հակադիր հայեացքն ու ընթացքը, առաջինները Արգար Յովհաննիսեանի և Երկրորդները Սուքիաս

եպիսկոպոսի ղեկավարութեամբ: Հեղինակը ջրում է և այն ամբաստանութիւնը, որ տպուեցաւ «Որհեւք»-ի և ուրիշ թերթերի մէջ, որպէս թէ Սուրբիս եպիսկոպոսը մի քանի կուսակից միաքաննների հետ Մակարի ընտրութիւնը հաստատել տալու նպատակով դիմել է ներքին գործոց նախարարին և կուսկածելի ցոյց տուել Մելքիսեդեկի անձնաւորութիւնը: Անձնական բացատրութիւններից և հայեացքներից դատ, որոնք նշանակութիւն ունին իբրեւ ժամանակակից անձնաւորութեան վիպյութիւն, գրբի արժէքը բարձրանում է՝ որպէս պատմութեան աղբիւր՝ մէջ բերուած պաշտօնական թղթերով և նամակներով:

Գ.

ՄՈՒՐԱՅԱՆ

(† ԳՐԻԳՈՐ Տ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ)

Հայ, առանց այն էլ վերջերս ազօտացած գեղարուեստական գրականութեան մշակների շղթայի օղակներից մէկն էլ քակուեց...

Անցեալ օգոստոս ամսի 30-ին Թիֆլիսի Միքայէլեան հիւանդանոցում, ծանր հոգեկան հիւանդութիւնից յետոյ մեռաւ հայ տաղանդաւոր վիպագիր Մուրացանը (Գրիգոր Տէր Բովհաննիսեան):

Մեր գրականութեան մէջ Մուրացանը, գրաւում է պատուաւոր տեղ իւր զեղուն ու ճոխ լեզուով, վիպասանական շնորհալի գրչով. նա և թատերագիր էր. նորա Ռուդան—ը շատ երկար հայ բեմի լինելուրոյն ռէպերտուարի զարդն էր կազմում և կազմում է այժմ, իբրեւ պատմական—ազգային պիէսների մէջ լաւագոյնը:

Մուրացանը գրչի համեստ մշակներից էր և ռէկլամներից խռսափող, գուցէ մասամբ հէնց այդ պատճառով էլ հասարակական առաքարէզում մնում էր վարագոյրի ետև:

Նա գրական առաքարէզ ելաւ ու թաւառական թաւառականների սկզբներին, իւր գրչի արգիւնքները ամփոփելով